

Nutida kyrkovård och kyrkokonst.

Utställningen i Uppsala.

En gammal kyrkobyggnads historia talar vanligen om tillsatser och förändringar under tidernas lopp, avspeglade skilda epokers växlande uppfattning och smak. När man någon enstaka gång träffar på en kyrka, som genom sekler bevarats i praktiskt taget orört skick, framstår den närmast som det i och för sig värdefulla undantag, vilket bekräftar regeln. Det är naturligt, att en församlings gudstjänstlokal måste åter spegla något av det liv, som präglar församlingen själv. Och det vore helt säkert mindre lyckligt, om kyrkorna i alltför hög grad behandlade som rent historiska monument, där varje förändring betydde ett icke önskvärt ingrepp i helheten. Ett fortlöpande underhåll är under alla omständigheter nödvändigt — det bevisa bl. a. våra talrika ödekyrkor — och att varje tid därvid i sin mån får göra en insats är önskvärt bl. a. därför att intresset för uppgiften på så sätt hålles säkrare vid makt.

Det ligger emellertid i sakens natur att vissa problem måste uppstå, när moderna praktiska krav skola samordnas med kulturhistoriska hänsyn. Och när det gäller rent estetiska spörsmål, ha både gamla och nya värden rätt att göra sig gällande. Vår generation bygger relativt få nya kyrkor, men den vårdar sig så mycket mera om sina gamla tempel. Under sådana omständigheter är det klart, att de moderna insatserna inte kunna begränsas till helt nya uppgifter utan i hög grad äro hänvisade till historiska miljöer med krav på hänsyn och pietet. I stort sett kan man nog också säga, att förhållandet mellan gammalt och nytt i våra dagar avvägs på ett sätt, som rimligen bör kunna tillfredsställa skilda synpunkter och tillsammans skapa ett gott jämnviktsförhållande.

Dessa reflexioner äro närmast föranledda av en utställning, vilken under titeln »*nutida kyrkovård och kyrkokonst*» hade anordnats i anslutning till ärkestiftets prästmöte i augusti. Som anordnare stod diakonistyrelsens konstutskott med arkitekten K. M. Westerberg som kommissarie. I övre galleriet invid Rikssalen i Uppsala slott hade sammanförts en rad prov på de senaste årens kyrkliga konstproduktion. Men som av utställningens namn framgår, hade man också ägnat en avdelning åt vården av kyrkorna och deras inventarier. Det var särskilt inom denna avdelning man fick belysande exempel på hur förhållandet mellan praktiska, estetiska och kulturhistoriska synpunkter regleras.

Vad först den aktuella konstalstringen angår, gladdes man åt den i allmänhet goda kvalitet, som utmärkte det utställda materialet. Ur kyrklig synpunkt kräves det väl något mera än god konst i uteslutande estetisk mening; ett verk, som skall pryda en kyrka, bör också utstråla något av den religiösa anda, som hör hemma i kyrkan. Om det sålunda finns en viss gräns mellan religiös och profan konst i innehållshänseende, så bör det dock ingalunda existera någon kvalitetsskillnad dem emellan. Tyvärr har det ofta varit så, att framför allt en kyrkas altare smyckats med en tavla, vars centralt religiösa motiv och övertygande

religiösa känsla ingen bestrider men som i konstnärligt hänseende varit skäligen enkel. Det var därför uteslutande glädjande att se de talrika exempel på, hur våra kyrkor på sistone alltmer börjat prydas av konstnärer, vilkas skapande förmåga tillåtit en produktion av stort estetiskt värde samtidigt som den till sin karaktär anpassat sig efter de speciella, kyrkliga betingelserna.

Om man ville se utställningens dubbla syfte koncentrerat i ett enda föremål, kunde man stanna framför en barockaltaruppställning från Harakers kyrka, vars centrala figurmotiv tidigare förstörts och nu ersatts med en t. v. i skissform föreliggande Golgata-scen av Torsten Nordberg. Konstnären har här ådagalagt en utmärkt förmåga att anpassa en ny sak till en gammal ram. Både altaruppställningens gamla huvudparti och den nya målningen vinna på föreningen till en ovanligt lycklig enhet.

Kända kyrkokonstnärer som Olle Hjortzberg, Gunnar Torhamn, Einar Forseth m. fl. voro företrädna med representativa arbeten. Till de mest artistiskt raffinerade sakerna hörde ett par skisser av Tor Hörlins hand. Glasmåleriet var också företrätt, bl. a. med några kartonger av Per Månsson, vilken visade goda prov på modern stil i medeltida miljö, samtidigt som han fick exemplifiera svårigheten att förse en stor, öppen 1800-talskyrka med rika, tunga korfönstermålningar.

Den yngre textilkonsten var företrädd med några utmärkta arbeten från Licium, medan Librias alster i vissa fall utmärkte sig för något enklare kvalitet. När är förresten tiden mogen för talrikare försök att använda textilier som altarprydnader? Tanken har vid skilda tillfällen framförts, men den synes röna motstånd, kanske av rent konservativa skäl.

Om avdelningen för »kyrkokonst» upptog större delen av utställningslokalerna, var dock propagandan för »kyrkovård» på sitt sätt lika givande. Vid sammanförandet av material till denna avdelning hade anordnarna sökt kontakt med Riksantikvarieämbetet, som ställt till förfogande en rad bilder ur antikvariskt topografiska arkivets samlingar, belysande spörsmålet ur olika synpunkter. Genom studiet av de systematiskt ordnade fotografierna, vilka presenterades i stort format, fick besökaren en inblick i den skräpkammaraktiga villervalla, som ännu då och då är tillfinnandes i våra kyrkors tornrum eller annorstädes, där gamla värdefulla inventarier förts samman med allsköns bråte, men han fick också se, hur man med ganska små medel kan åvägbringa ett bättre sakernas tillstånd. Känslan av att en för gudstjänstbruk alltjämt avsedd kyrkointeriör inte får äga en alltför »museal» anstrykning har fört till anordnande av särskilda små museirum inom kyrkorna själva, där gamla ting, som numera tillvaratagits och konserverats, fått en pietetsfull förvaring samtidigt som de lätt kunna studeras av alla intresserade.

Placeringen av gamla föremål i kyrkorummet är dock den viktiga gaste och på samma gång känsligaste frågan i detta sammanhang. Ett antal bilder visade också, hur triumfkrucifix, dopfuntar, skulpturer m. m. borde ställas upp för att på bästa sätt smälta samman med miljön, där man

kanske samtidigt vidtagit sådana praktiska anordningar som införande av värmeledning och elektriskt ljus. Det var f. ö. mycket lärorikt att se, hur utvecklingen i fråga om sådana praktiska arrangemang gått framåt under ett par decennier. En värmeledning bör inte skylta med skrämmande sotiga varmluftsinsläpp framme i koret, när man kan anbringa små, lätt dolda element (för elektrisk eller annan uppvärmning) på andra, långt lämpligare platser. Inte heller bör man sätta imitationsljus i gamla kronor eller i stakar på altaret, när det är möjligt att anbringa ljuspunkterna så att levande lågor kunna bibehållas överallt, där de av ålder funnits.

Om allt detta och mycket därutöver lämnade utställningen besked i en både rolig och instruktiv form. Sedan var det en smaksak, om den enskilde besökaren erhöll mest behållning av den moderna kyrkokonsten eller av propagandan för en rätt vård av arvet från fordom.

Bertil Berthelson.

Trefaldighetstidens Benedicamus.

Det är en stor förtjänst hos de sista upplagorna av vårt svenska Missale att de olika momentens ursprungskälla anges. Detta är i hög grad stimulerande för var och en, som vill efterforska den musikaliska traditionens historia. Beklagligt är att ännu hela denna viktiga fråga är nästan obeaktad hos oss.

På ett par punkter saknas emellertid anvisningar om momentens ursprung. Så förhåller det sig med fjärde seriens benedicamus. Varifrån kommer då detta vårt nuvarande benedicamus dominicale?

Här må ett par iakttagelser få framdragas, som torde kunna något belysa frågan.

I regel följde ju Benedicamus av ålder samma ton, som dagens kyrie. Ännu i 1697 års koralbok iakttoogs denna princip. För vanliga söndagar anvisas därför däri vid benedicamus den melodi, som f. n. brukas under passionstiden (Musiken till Sv. Mässan nr 72). Denna melodi är ju densamma som första kadensen av det kyrie (nr 3) som f. n. upptages som första alternativ i missalets fjärde serie och som 1697 anvisas som Kyrie dominicale (märk dock att det doriska slutet bevarats i benedicamus nr 72 — medan det fått vika för mollslutet i kyriet nr 3). Dessa båda melodier borde i första hand förenas i samma serie, vilket till dels skett, i passionstidens serie, som upptar kyrie nr 3 som andra alternativ.

I 1697 års koralbok förekommer emellertid därjämte ett alternativ för benedicamus dominicale, som torde vara ursprunget till vårt nuvarande benedicamus nr 70. Till detta »Tackom och låfwom HErran» är fogat ett trefaldigt Halleluja. Detta är unikt för de i koralboken meddelade benedicamus-melodierna.

Att Halleluja vidfogats anvisar oss att detta benedicamus av ålder hört samman med påsktiden. Under denna kyrkans stora jubeltid, bru-